

РУДАРСТВО БОСАНСКЕ КРАЈИНЕ 1918–1941 ГОДИНЕ¹

Апстракт: У раду се дају најопштије карактеристике рударства као привредне гране на просторима Босанске Крајине у периоду између два светска рата. Оно није било довољно развијено, посебно у смислу модерних начина експлоатације, али је ипак представљало значајан део њеног привредног мозаика. Богатство и разноврсност рудног потенцијала, услед утицаја разних ограничавајућих фактора, сводило се, углавном, на експлоатацију мрког угља и руде гвожђа. Рад је написан на основу необјављених и објављених извора и релевантне литературе.

Кључне речи: рударство, Босанска Крајина, мрки угљ, гвожђе, експлоатација

Рударство на просторима Босанске Крајине има дугу традицију. Археолошки налази указују на то да вађење и прерада руда на њеној територији датирају још из каменог доба. Посебно интензивно рударење одвијало се у периоду када су овим простором господарили Римљани, као и у средњовековном раздобљу, током кога су се њиме бавили професионални рудари Саси. Доласком Турака Османлија, тј. након 15. века, рударство као привредна грана бележи стагнацију, мада не замире потпуно, посебно експлоатација руде гвожђа, која је копана на неколико локалитета на потезу од Босанског Новог до Санског Моста и бакра у Сињакову код Јајца („сељаци су вадили руду и носили коњима у Сплит”).² Ископавање је вршено примитивном техником и алатима, а руда топљена у тзв. мајданима, уз

* virijevicvladan01@gmail.com

¹ Скраћена верзија овог рада, у форми саопштења, излагана је на научном скупу „Привреда Бањалуке и Босанске Крајине у настанку и развоју капитализма 1878–1941“ одржаном 18. и 19. априла 2013. године у Бањалуци.

² Током седме деценије 19. века на потезу Босански Нови –Љубија – Сански Мост, руда гвожђа вађена је из око стотинак ревира. – Миливоје М. Савић, *Наша индустрија и занати – њине основице, стање, односи, важност, путеви, прошлост и будућност*, књ. I, Сарајево, 1922, стр. 323.; Миливоје М. Савић, *Наша индустрија и занати, трговина и пољопривреда*, књ. XI – *привредно стање Б. Хрватске и Б. Славоније, средње и северне Б. Далмације и појединих места у осталој нашој земљи*, Београд, 1933, стр. 631.

употребу тврдог дрвеног угља.³ Ковање разних алата, пољопривредних оруђа и слично, обављано је у „вигницама“, употребом чекића покретаних снагом воде. Истопљено сирово гвожђе одличног квалитета продавано је широм Османског царства, Хабзбуршке монархије и других подручја Балканског полуострва.⁴ Услед конкуренције јефтинијег гвожђа, произведеног у модерним железарама у Аустроугарској и Немачкој, средином 19. века већина ових мајдана-ковачница била је затворена.⁵

Ново поглавље у развоју рударства Босанске Крајине наступило је након 1878. године, тј. од аустро-угарског запоседања Босне и Херцеговине. Неки истраживачи историје рударства истичу да су, осим њеног геостратешког значаја у германским плановима продора на исток, рудни и шумски потенцијал овог простора представљали један од главних мотива Црно-жуте монархије“ којима се руководила у креирању одлуке Берлинског мировног конгреса. У прилог оваквој тврдњи говоре чињенице да су у годинама непосредно након окупације, аустро-угарске власти повеле обимне истражне радове рудних налазишта, стварајући уједно изградњом друмских и железничких саобраћајница, и инфраструктурне претпоставке за њихову експлоатацију. У периоду 1886–1893 године на територији Босне и Херцеговине тимови врских геолога и рударских инжењера провели су опсежне истражне радове, откривши при том на простору Босанске Крајине обимна налазишта угља и руде гвожђа, као и мања лежишта других руда, попут бакра, злата, олова, хрома, гипса, боксита и др.⁶ Већ крајем 19. века

³ О детаљима начина производње у тзв. мајданима види више: Милан Ђермановић – Божо Грбић, *Трагом рудника и топионица жељеза – мајдана, Приједор*, 2011.

⁴ Главна „пијаца гвожђа“ налазила се у Приједору, где је доношено гвожђе из мајдана у Старој Ријечи и Љубији. Оно би потом дрвеним лађама било транспортовано Саном, Уном и Савом до Београда, а понеке од њих спуштане су Дунавом и даље, према територији данашње Бугарске и Румуније. У случају повољног водостаја трговци су лађе враћали назад тако што би „ударали високе јарболе и затезали конопе које су људи вукли идући обалом“, превозивши при том со, одећу или неке друге трговачке артикле. Оне, пак, лађе које њихови власници нису могли вратити натраг, тзв. неврате, разваљиване су и њихова грађа продавана. – Ing E. Latal, *Stari željezni majdani u okolici Ljubije, Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини*, XLV, Сарајево, 1933, стр. 166.

⁵ Око 1904. године радило је још само неколико мајдана у области Старе Ријеке, јужно од Љубије. – Исто.

⁶ Неке од постигнутих резултата познати инжењер рударства Антон Рикер саопштио је у књизи „Das Goldvorkommen in Bosnien“, публикованој у Бечу 1896. године, а рудно богатство Босне и Херцеговине описао је 1910. године и др Ф. Кацер у расправи „Die Eisenerzlagerstätten Bosniens und der Herzegovina“. – *Стомен књига 'Десет година Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918-1929'*, Земун, 1928, стр. 53.; Joso Lakatoš, *Privredni almanah Jugoslovenskog LLoyda*, IV glava, Zagreb, 1929, стр. 28.

отворени су неки рудокопи, попут рудника бакра у Сињакову,⁷ мрког угља на „Лауш брду“, у близини Бања Луке и у Масловарама код Котор Вароши.⁸ У појединим случајевима, попут налазишта гвоздене руде у рејону Љубије, окупационе власти нису прибегавале експлоатацији, већ су их чували као тзв. скрајнуту резерву. Међутим, повећана потреба за гвожђем, услед избијања Првог светског рата, утицала је на неопходност активирања и ових рудних лежишта, најбогатијих у Босни, тако да 1916. године отпочиње копање руде гвожђа савременим техникама и најмодернијим машинама.⁹

Окончањем Првог светског рата и стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца наступила је нова етапа у рударству Босанске Крајине. Добар део постојећих рударских постројења и инсталација уништен је

⁷ Испитивања лежишта руде бакра – халкопирита у Сињакову започета су 1884. године, а почетак експлоатације и таљење у „примитивним пећима“ уследили су 11 година доцније. До 1903. године ископано је 27.545 тона рудаче из које је добијено 1.546 тона бакра. – *Спомен књига 'Десет година Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918-1929'*, стр. 56.

⁸ Рудник на „Лауш брду“ отворен је у приватној режији одмах након окупације, а од 1897. године постао је државно власништво, тако да се од 1902. године у њему вршила редовна експлоатација. – J. Lakatoš, *Privredni almanah Jugoslovenskog...*, str. 12.; Joso Lakatoš, *Der Bergbau Jugoslaviens*, Beograd, 1931, str. 39.

⁹ Истражни радови које су аустро-угарски инжењери крајем 19. века вршили у околини Љубије трагајући за наслагама руде олова, открили су дебеле наслаге руде гвожђа, што је резултирало додатним испитивањима током 1912. и 1913. године. Почетком 1914. године, Земаљска влада Босне и Херцеговине одлучила је да у Љубији отвори модеран рудник, а након тога у Балтиним барама код Приједора да изгради „visoke peći sa varionicom kovnog gvožđa“. Било је планирано да се, за потребе тих електро-металуршких пећи, на водотоковима Уне и Врбаса инсталирају постројења за производњу електричне струје снаге од око 200.000kW. Године 1916. аустро-угарска војна управа је преузела иницијативу за покретање експлоатације руде гвожђа од босанске владе, отварајући на брду Јаворику три откопа названа: „Јазавац“, „Адамуша“ и „Литица“. За радове на отварању рудника било је ангажовано неколико хиљада руских, италијанских и српских војника заробљених на фронту, који су коришћени и за изградњу железничке пруге уског колосека (0,76m) дужине 18,9km, макадамског пута Љубија–Приједор дугог 12,5 km и постројење за претовар руде на железничкој прузи нормалног колосека у Приједору. О значају који су војне власти придавале овом послу речито говори податак да је пруга била изграђена за свега три месеца. На тај начин, рудник код Приједора је био повезан са постојећом железничком пругом нормалног колосека изграђеном 1873. године. Инсталирањем модерне опреме дневна продукција је са почетних 350 тона из јуна 1916. године до краја 1917. године порасла на 2.000 тона. – М. М. Савић, *Наша индустрија и занати – њине основице, стање...*, књ. I, стр. 324.; J. Lakatoš, *Privredni almanah Jugoslovenskog...*, стр. 29.; *Зборник Југославије – њених бановина, градова, срезова и општина*, Београд, 1931, стр. 113.

или, пак, знатније оштећен приликом повлачења аустроугарске војске, тако да су власти младе југословенске државе морале уложити знатне напоре у обнављање рударске производње и стварање услова за отварање нових рудних налазишта. У том циљу суочавале су се са низом потешкоћа: помањкањем финансијског капитала, недостатком ваљаних саобраћајница, лимитирајућим одразима послератне привредне кризе у Европи и свету, неповољним пословним амбијентом услед наглог скока вредности динара, што је за последицу имало опште опадање цена индустријских и пољопривредних продуката и сл. Упркос свему, имајући на уму перспективе и економски значај рударства, као снажног привредног потенцијала једне доминантно аграрне земље, каква је била новоформирана краљевина, државна иницијатива у оживљавању рударске производње провођена је и у Босанској Крајини. О заступљености рударства као привредне гране у овом делу земље говоре подаци да је приликом пописа становништва од 31. марта 1931. године у пописној рубрици „рударство и топиоништво“ Врбаске бановине, евидентирано 821 запослено лице, тј. 1.635 особа за које се сматрало да живе од дохотка стеченог рударством.¹⁰ Постоје претпоставке да је ова бројка знатно већа, јер њоме нису обухваћени сезонски радници које су управе рудника ангажовале по потреби.

Осим рудокопа у којима је већ вршена експлоатација, истраживања на терену показала су да је по обилности лежишта разних руда, Босанска Крајина представљала једно од најбогатијих подручја у земљи. Према подацима која је током 20-их година прошлог века прикупао врсни познавалац привредних прилика прве југословенске државе, Миливоје М. Савић, инспектор у Министарству трговине и индустрије, у околини Бања Луке, осим мрког угља, постојале су резерве руде гвожђе (Бронзани мајдан), азбеста, беле иловаче и гипса. Рудно богатство на подручју Приједора и Санског Моста, сем огромних наслага руде гвожђа у Љубији, чинила су и налазишта мрког угља у Воларима код Шипова, Сухачи и Јеловцу, гипса у Благају и каолина у Пашиници и Матаругама. У околини Босанске Дубице регистрована су налазишта соли, креде и гипса, а код Босанског Новог угља (Добрљин у општини љешљанској), гипса, гвожђа (Бешлинац), а претпостављало се и нафте. Теслићки срез располагао је рудама гвожђа, бакра, мангана, аресника, магнезита (Блатница) и мрког угља. Разноврсном заступљености руда одликовали су се и срезови кључки, у коме се знало за лежишта угља (Присјек и Биљани), руде гвожђа (на путу Кључ–Саница), пирита и гипса и крупски – руде гвожђа, олова, азбеста, бакра и угља, углавном код Отока и Хашана. Терен око Бихаћа одликовао се издашношћу мрког угља (Дебељача) и антрацита код Острошца, док се, према проценама, у нешто мањим количинама могло пронаћи и руде боксита (у Скочају код Завале),

¹⁰ *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine – Prisutno stanovništvo po glavnom zanimanju*, knj. IV, Sarajevo, 1940, str. 58–61.

битуменозног кречњака, гипса (Соколац), гвожђа (на потезу од Босанског Петровца ка Босанској Крупи, у Брестовцу и Вођеници), а у траговима и злата (у Рајеновцима). Код Доњег Вакуфа опажале су се мање наслаге мрког угља и сировина за развој керамичке индустрије – беле иловаче и белутка, а код Дервенте (у Ковачевцима) и у близини Добоја вађен је млински камен. Добојски крај располагао је и знатним количинама камена кречњака, који се употребљавао за печење креча. У околини Мркоњић Града било је мрког угља – у Шеовачкој реци и Медној.¹¹

Упркос оваквој структури и обиму рудног потенцијала, развој рударства на територији Босанске Крајине, чији највећи део се од 1929. до 1941. године налазио у Врбаској бановини, заснивао се, углавном, на експлоатацији мрког угља и руде гвожђа. Почетком четврте деценије 20. века мрки угаљ ископан је на шест локација: у непосредној околини Бања Луке (рудник „Лауш“), Масловарама (15 km југоисточно од Котор Вароши), Сухачи (6 km северозападно од Санског Моста), Љешљанима код Добрљина (срез Босански Нови), Дрвару и Рудопољу код Теслића, а руда гвожђа у руднику „Љубији“, 12 km југозападно од Приједора.¹²

Мрки угаљ из поменутих рудника био је високог квалитета. Његова калоричност кретала се у распону од 3.500 у Сухачи, до 5.200 у Љешљанима и употребљаван је углавном за потребе индустријских предузећа и железничког саобраћаја у северозападној Босни и Хрватској. Количина ископаног угља варирала је из године у годину у зависности од бројних фактора (општа економска кретања у земљи, степен опремљености модерном опремом, саобраћајна повезаност са потрошачима...). Највећи производни капацитет 1929. године имао је бањалучки угљенокоп „Лауш“, у коме је, према расположивим подацима, ископано 46.686 t, а следили су га рудник у Дрвару са 17.727 t, Сухача са 10.725 t и Љешљани–Добрљин са 1.892 t.¹³ Девет година касније, тај однос је промењен, тако да је водећу улогу преузео рудник у Љешљанима (69.795 t).¹⁴ Удео мрког угља извађеног из рудних ревира у Врбаској бановини у укупној продукцији на нивоу државе,

¹¹ Миливоје М. Савић, *Наша индустрија, занати, трговина и пољопривреда*, књ. VII, Сарајево, 1929, стр. 296, 302, 303, 305, 307, 311, 313, 317, 320, 321, 322, 324.; М. М. Савић, *Наша индустрија и занати, трговина и пољопривреда...*, књ. XI, стр. 631.

¹² *Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije 1931*, књ. III, Београд, 1934, стр. 112–113.

¹³ Укупна продукција угљенокопа у Врбаској бановини те године износила је 155.754 t. – Архив Југославије (АЈ)-68-104-333, Табеларни преглед рудника угља у Краљевини Југославији са подацима о месту, количини калорија и производњи у 1929. години, без датума.

¹⁴ На другом месту по количини ископаног „црног злата“ налазио се рудник Рудопоље са 31.775 t, потом Масловаре са 30.084 t, док је бањалучки „Лауш“ спао на свега 18.482 t. – *Rudarska i topioničarska statistika Kraljevine Jugoslavije za 1938. godinu*, Сарајево, 1941, стр. 40–41.

изражен у процентима, није био велики и мењао се из године у годину. Тако је 1929. године износио 3,96% (162.920 t), 1930. 4,63% (175.786 t), а 1931. 4,42% (155.754 t).¹⁵ Бројност и квалификациона структура упослених у угљенокопима, у којима се експлоатација већином обављала у јамским условима, мењао се у складу са општим привредним кретањима, тј. пословањем самих рудника. Тако је 1938. године у руднику „Лауш“ радило 205 лица, „Љешљанима–Добрљину“ 469, Масловарама 214, а Рудопољу 119.¹⁶ Док су се рудници „Лауш“, Сухача и Масловаре налазили у државном власништву, осталима су газдовала деоничка друштва – Рудопољем „Југословенска дестилација дрва“ из Теслића, Дрваром „Adria bauxite“ из Сплита, а „Љешљанима – Добрљином“ „Угљенокопно и рударско деоничко друштво Добрљин“, чије седиште се налазило у Загребу.¹⁷

Поремећаји привредних токова под утицајем светске привредне депресије, почетком четврте деценије прошлог века, одразили су се и на рударство Босанске Крајине, посебно производњу у рудницима мрког угља, где су количине ископаног угља смањене за око 1/3 у односу на продукцију из 1929. године.¹⁸ И рудник гвожђа у Љубији осетио је удар кризе у двоструком смислу – опадање потражње производа од гвожђа и челика утицало је и на смањену тражњу сировог гвожђа, а с друге стране пад цена на светском тржишту за последицу је имао смањење количина ископане руде.

Најзначајније рударско предузеће у Босанској Крајини представљао је државни рудник гвожђа у Љубији, којим је од 1938. године управљало предузеће „Југословенски челик а.д.“ са седиштем у Сарајеву. Његове резерве, на потезу дугом шест и широком један километар, од Љубије до Старог Мајдана, процењиване су на око 12,25, па чак и до 43,5 милиона тона.¹⁹ Ископавања на локалитету „Јаворик“ („Брдо“), обновљена су после Првог светског рата 1921. године у три постојећа рудна ревира – „Јазавцу“,

¹⁵ *Статистички годишњак Краљевине Југославије 1929*, књ. I, Београд, 1932, стр. 174.; *Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije 1930*, књ. II, Београд, 1933, стр. 124.; *Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije 1931...*, стр. 116.;

¹⁶ *Rudarska i topioničarska statistika Kraljevine Jugoslavije za 1938...*, стр. 40–41.

¹⁷ До 30. јуна 1922. године рудником у Љешљанима газдовало је „Босанско дионичарско друштво за индустрију угљена ‘Уна’“, а онда га је продало загребачком предузећу „Угљенокопно и рударско деоничко друштво Добрљин“. – АЈ-65-312-935, Допис „Босанског дионичарског друштва за индустрију угљена ‘Уна’“ Одељењу за индустрију и занатство Министарства трговине и индустрије Краљевине СХС, 16. XI 1922.

¹⁸ Један од разлога за такво стање лежао је у чињеници да су се, услед недостатка новца, дотадашњи потрошачи мрког угља, свуда тамо где је то било изводљиво, преоријентисали углавном на употребу лигнита, чија цена је била знатно нижа. – Ing Ранко Деспих, *Утицај привредне депресије на југословенско рударство*, Београд, 1936, стр. 10.

¹⁹ Ing Dragutin Tibold, *Rudarstvo, U: Bosna i Hercegovina kao privredno područje*, Sarajevo, 1938, стр. 288.

„Адамуши“ и „Литици“, где су на површинским етажама висине од 12 метара вађени сидерит и лимонит, са садржајем гвожђа од 45%, односно 50% до 56%.²⁰ Крајем 30-их година прошлог века, дневна продукција кретала се у обиму од око 1.800 t, а у оближњој Старој Ријечи вршени су припремни радови за отварање новог експлоатационог поља „Козин-Бољевац“, удаљеног од постојећег око 5.500 m, које је, према очекивањима, требало омогућити повећање дневних количина ископане руде за додатних 1.000 t.²¹ Упоредо с истражним радовима, вршена је и модернизација производног процеса. Тако је 1940. године пуштена у погон жичара за превоз руде на релацији Козин–Љубија, дужине 5.260 m са 90 корпи запремине од једне тоне. Њоме је транспортовано 125 тона руде у току једног сата. Такође, набављено је и 200 рударских вагонета запремине 0,75 m³, изграђени су нова радионица и зграда за смештај рудара – самаца и др. Руда је, услед непостојања постројења за прераду, у сировом облику извожена топионицама у Мађарској (Озд), Италији (Сервола), Чехословачкој (Витковци, Карлов Двор, Кладан) и Румунији (Решица).²²

Обим производње за неке од година треће деценије прошлог века може се сагледати из наредног табеларног приказа:²³

година	производња (у тонама)
1922	44.830
1923	191.047
1924	253.166
1925	99.711
1926	264.483
1927	282.849

Рударска колонија у Љубији 1929. године састојала се од 36 двособних и трособних радничких станова и седам великих барака. Поседовала је

²⁰ Љубијска руда гвожђа, шупљикаве структуре, са веома мало кермичне киселине, одликовала се ниским присуством штетних примеса: бакра, антимона, сумпора и фосфора, што ју је сврставало у ред најквалитетнијих у свету. Уз гвожђе, повремено се приликом ископавања наилазило и на мање количине оловне руде галенита. Почетком 40-их година XX века руда је ископавана у 12 етажа. – *Зборник Југославије – њених бановина...*, стр. 113.; *20 godina kulturnog i privrednog razvitka Kraljevine Jugoslavije*, Београд, 1938, стр. 64.; Рудници железне руде на Љубији, „Политика“, 18. VIII 1940, 10.

²¹ Рудници железне руде на Љубији, „Политика“, 18. VIII 1940, 10.

²² *Спомен књига ‘Десет година Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца...*, стр. 68.

²³ J. Lakatoš, *Privredni almanah Jugoslovenskog...*, стр. 30.

електрично осветљење и водовод, продавницу, пекару, модерна купатила, амбуланту, ватрогасну јединицу, парне перионице веша, пећи за спаљивање смећа, телефонску централу са 100 прикључака, биоскопску салу и основну школу.²⁴ Број упослене радне снаге кретао се од око 170 у 1922. години, 732 1926. године, до око 1.500 крајем четврте деценије XX века, а радници су били организовани у две синдикалне организације – „Југорас“ и „Хрватски раднички савез“.²⁵

Осим у Љубији, крајем 30-их година века који је иза нас, руда гвожђа на територији Врбаске бановине ископавана је још у четири рудника: „Благај“ (општина Јапра, срез Босански Нови), „Расавци“ (општина Ракелић, срез Приједор), „Томашница“ (општина Томашница, срез Приједор) и „Бешлинац“ (општина Бујевац, срез Двор на Уни).²⁶ Истовремено, поред ових рудокопа у којима је вршена експлоатација, на подручју Босанске Крајине налазило се и више тзв. неактивних повластица, односно мањих рудних налазишта, за која је држава експлоатациона права уступила приватним привредним субјектима или појединцима, а који, понајчешће услед помањкања капитала, нису били у стању да покрену производњу. Тако је на терену општине Бешпељ Горњи (срез јајачки), на површини од 150 ha експлоатациона права на рудним пољима боксита „Krusch“, „Ines“ и „Magdalena“ имала Зумрута Хасић, на подручју Сињакова (срез мркоњићки) 50 ha лежишта бакарне руде било је у поседу рударског деоничког друштва „Врбас“ из Загреба, Јерко Добрић из Сплита поседовао је концесију на 200 ha будућег ревира каменог угља „Нада“ у општини Тишковац (срез босанскограховски), а београдско акционарско друштво „Мајстор“ располагало је са две концесионе површине за експлоатацију олово-цинкане руде – „Бешлинац I“ (6,45 ha) и „Бешлинац

²⁴ Исто.

²⁵ Просечна висина наднице неквалификованих радника износила је 43 динара, а радници су за случај болести, изнемоглости и инвалидности били осигурани код сарајевске „Главне братинске благајне“. Имали су право на бесплатну лекарску помоћ и лекове. – Рудници железне руде на Љубији, „Политика“, 18. VIII 1940, 10.

²⁶ Рудни ревер „Благај“ простирао се на површини од 0,92ha и њиме је газдовало предузеће „Е.А. Косовић&Комп.“ из Београда. Годишња производња износила је око 5.000 t, а упошљавао је око 170 радника. Рудник „Расавци“ налазио се у власништву „Крањске индустријске дружбе – Јесенице“, са седиштем у Фужинама и заузимао је површину од 50 ha. Око седамдесетак запослених годишње је ископавало око 1.700 t руде. Рудник „Томашница“ обухватао је 1,44 ha. Његов власник било је „Рударско удружење Топуско“ из Топуског, а производња на годишњем нивоу кретала се око 1.200 t. Рудокоп „Бешлинац“, површине 508 ha, налазио се у поседу београдског акционарског друштва „Мајстор“. Педесетак запослених производило је око 2.800 t руде. – *Rudarska i topioničarska statistika Kraljevine Jugoslavije za 1938. godinu...*, str. 50–53.

II^а (148,8 ha) на терену општине Рујевац (срез дворски). Попис „неактивних повластица“ мрког угља и гвожђа приказан је у наредној табели:²⁷

назив повластице	локација повластице (општина – срез)	површина повластице у ha	концесионар	врста руде
„Дрвар“	Дрвар – Босански Петровац	400	„Adria-Bauxit“ d.d. Zagreb	мрки угаљ
„Франциска“	Бања Лука – Бања Лука	27	гроф Јосип Фугер из Аугсбурга и грофица Марија Фугер из Дилингена (Немачка)	мрки угаљ
„Леополд“	Липа – Бихаћ	200	„Југословенски челик“ д.д. Сарајево	мрки угаљ
„Нада“	Теслић – Теслић	193,8	Петар Мештровић из Загреба и Рашида Феризбеговић из Бања Луке	мрки угаљ
„Станислав“	Бос. Крупа – Бос. Крупа	200	Југословенски челик“ д.д. Сарајево	мрки угаљ
„Сухача“	Стари Мајдан – Сански Мост	400	Југословенски челик“ д.д. Сарајево	мрки угаљ
„Тереза“ и „Хедвиг“	Равнице – Босански Нови	400	Тереза Цесарец из Загреба	мрки угаљ
„Рудно брдо“	Бос. Нови – Бос. Нови	50	Југословенски челик“ д.д. Сарајево	гвожђе
„Стрниште“, „Превија“ и „Добра руда“	Сасина – Сански Мост	150	Југословенски челик“ д.д. Сарајево	гвожђе
„Свети Петар“	Стари Мајдан – Сански Мост	50	Еугенија Брабец из Прага (Чехословачка)	гвожђе
„Гевановић“	Марица – Приједор	50	Југословенски челик“ д.д. Сарајево	гвожђе
„Вујача“	Бронзани Мајдан – Бања Лука	50	Југословенски челик“ д.д. Сарајево	гвожђе

²⁷ Исто, 77–78.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Архив Југославије

Министарство трговине и индустрије Краљевине Југославије 1918–1941;

Министарство шума и рудника Краљевине Југославије 1918–1941;

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine – Prisutno stanovništvo po glavnom zanimanju, knj. IV, Sarajevo, 1940.;

Зборник Југославије – њених бановина, градова, срезова и општина, Београд, 1931.;

Спомен књига 'Десет година Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918-1929', Земун, 1928.;

Статистички годишњак Краљевине Југославије 1929, књ. I, Београд, 1932.;

Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije 1930, knj. II, Beograd, 1933.;

Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije 1931, knj. III, Beograd, 1934.;

Rudarska i topioničarska statistika Kraljevine Jugoslavije za 1938. godinu, Sarajevo, 1941.;

20 godina kulturnog i privrednog razvitka Kraljevine Jugoslavije, Beograd, 1938.;

Штампа

Политика – Београд;

ЛИТЕРАТУРА

- Р. Деспих, *Утицај привредне депресије на југословенско рударство*, Београд, 1936.
- М. Бермановић, Б. Грбић, *Трагом рудника и топионица жељеза – мајдана*, Приједор, 2011.
- Ј. Лакатош, *Privredni almanah Jugoslovenskog LLoyda*, IV глава, Zagreb, 1929.;
- Ј. Лакатош, *Der Bergbau Jugoslaviens*, Београд, 1931.;
- Е. Латал, „Стари жељезни мајдани у околици Лјубије”, *Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини*, XLV, Сарајево, 1933, 165–180.
- М. М. Савић, *Наша индустрија и занати – њине основице, стање, односи, важност, путеви, прошлост и будућност*, књ. I, Сарајево, 1922.;
- М. М. Савић, *Наша индустрија, занати, трговина и пољопривреда*, књ. VII, Сарајево, 1929.;
- М. М. Савић, *Наша индустрија и занати, трговина и пољопривреда, књ. XI – привредно стање Б. Хрватске и Б. Славоније, средње и северне Б. Далмације и појединих места у осталој нашој земљи*, Београд, 1933.;
- Д. Тиболд, „Rudarstvo”, У: *Bosna i Hercegovina kao privredno područje*, Sarajevo, 1938, 284–300.

Vladan Virijeвић

MINING IN BOSANSKA KRAJINA 1918-1941

Summary

The characteristic of the geomorphological composition of soil of the Bosnian Frontier region (Krajina) is the diversity of ores from which the brown coal, iron ore, copper and aluminium stand out by their presence and abundance. That's why mining as a part of economic activity, had had a long tradition in this area. Its historical development can be followed from the classical period. It had "The Golden Age" in the Middle Ages and after that, until the end of the nineteenth century it stagnated. The Austro-Hungarian occupation in 1878 enabled the development of mining in accordance with the modern capitalist pattern of economy, and the intensified mining production came after the First World War, in the first Yugoslav country.

The ore exploitation in the period 1918-1941 was going out, mainly under the country's management but there were the ore deposits on which certain stockholder companies or private companies had the exploiting rights (concessions). The most significant mining company was the coal mine in Ljubija and regarding their production amount bigger mining companies were the coal mines in Banja Luka, Maslovare, Suhaća, Drvar and Lješljani. The biggest shortcoming, characteristic more or less, of the mining of the whole country, was the lack of adequate plants for processing, especially the iron ore.

Not even the mining, like other economic branches, was immune to the trend of general economic courses on the level of the country and its surroundings, so that its development oscillated in accordance with them. The crisis shook it especially during the Great Depression at the beginning of the thirties in the twentieth century.